

Αρχαιολογικός Χώρος Δωδώνης

45500

39.54702995, 20.788505458151

Στη στενή κοιλάδα ανατολικά του Τόμαρου βρίσκεται το ιερό της Δωδώνης, που στην αρχαιότητα αποτελούσε το θρησκευτικό κέντρο της βορειοδυτικής Ελλάδας και συνδεόταν με τη λατρεία του πατέρα των θεών, Δία. Η Δωδώνη ήταν γνωστή για το ξακουστό μαντείο, που σύμφωνα με την παράδοση ήταν το αρχαιότερο στην ελληνική επικράτεια, στοιχείο που επιβεβαιώνεται και από τις αναφορές του στα ομηρικά έπη. Σχετικά με την ίδρυση του ιερού, ο Ηρόδοτος (2.52) αναφέρει το σχετικό μύθο, που του είπαν οι ιερείς, όταν επισκέφθηκε τη Δωδώνη: από τη Θήβα της Αιγύπτου ξεκίνησαν δύο μαύρα περιστέρια (πελειάδες), από τα οποία το ένα πήγε στη Λιβύη, όπου ιδρύθηκε το ιερό του Άμμωνα Δία, και το άλλο ήλθε στη Δωδώνη και κάθισε επάνω σε μία βελανιδιά, το ιερό δένδρο του Δία, και με ανθρώπινη ομιλία υπέδειξε το σημείο όπου έπρεπε να ιδρυθεί το μαντείο του θεού. Από το θρόισμα των φύλλων του δένδρου και από το πέταγμα των πουλιών που φώλιαζαν σε αυτό, οι μάντιες ερμήνευαν τη βούληση του Δία. Οι χρησμοί δίνονταν και με βάση το κελάρυσμα των νερών της ιερής πηγής και από τον ήχο χάλκινων λεβήτων που στέκονταν πάνω σε τρίποδες γύρω από το ιερό δένδρο. Σύμφωνα με τις αρχαίες πηγές, οι ιερείς του μαντείου ήταν αρχικά μόνο άνδρες, αλλά αργότερα έκαναν την εμφάνισή τους και γυναίκες, οι λεγόμενες «Πελειάδες». Χαρακτηριστικό των ιερέων ήταν ότι περπατούσαν ξυπόλυτοι και κοιμόνταν στη γη για να έχουν άμεση επαφή με αυτή.

Οι αρχαιολογικές έρευνες επιβεβαίωσαν την αρχαιότητα του χώρου, καθώς η χρήση της θέσης ανάγεται στην Εποχή του Χαλκού. Η πρώτη λατρεία φαίνεται πως ήταν αυτή της θεάς Γης ή κάποιας γυναικείας θεότητας σχετικής με τη γονιμότητα, ενώ η λατρεία του Δία εισήχθη στη Δωδώνη από τους Σελλούς, κλάδο των Θεσπρωτών, και σύντομα εξελίχθηκε σε κυρίαρχη λατρεία. Ο Δίας είχε την προσωνομία Νάιος και μαζί του λατρευόταν η Διώνη, σύζυγός του σύμφωνα με την τοπική παράδοση, ενώ σταδιακά προστέθηκε και η λατρεία της κόρης τους Αφροδίτης, και αυτή της Θέμιδας, που λατρευόταν μαζί με τη Διώνη ως «νάιοι θεοί», δηλαδή σύνοικοι και σύνναιοι του Δία.

Στην αρχική του μορφή το ιερό ήταν υπαίθριο και οι διάφορες τελετουργίες πραγματοποιούνταν γύρω από το ιερό δένδρο (ιερή δρυς ή φηγός), όπου κατοικούσε το ζεύγος των θεών. Από τον 8ο αι. π.Χ. έφθαναν στο ιερό και αφιερώματα από τη νότια Ελλάδα, ιδιαίτερα χάλκινοι τρίποδες, αγαλματίδια, κοσμήματα και όπλα, γεγονός που σχετίζεται και με την εγκατάσταση αποίκων από ελληνικές πόλεις στις ηπειρωτικές ακτές. Αντίθετα από ό,τι συνέβαινε στα άλλα ιερά της νότιας Ελλάδας (Δελφοί, Ολυμπία, Δήλος), στη Δωδώνη δε σημειώθηκε μεγάλη οικοδομική δραστηριότητα την εποχή αυτή, κάτι που οφείλεται πιθανόν και στην απομονωμένη θέση, μακριά από την υπόλοιπη Ελλάδα και από πολυσύχναστους εμπορικούς δρόμους. Το ιερό εξακολουθούσε να είναι υπαίθριο και ο ιερός χώρος του δένδρου οριζόταν από ένα είδος περιβόλου που σχημάτιζαν οι χάλκινοι τριποδικοί λέβητες.

Η αρχή της οικοδομικής δραστηριότητας στο ιερό τοποθετείται στις αρχές του 4ου αι. π.Χ., όταν

κατασκευάστηκε ο πρώτος μικρός ναός του Δία και τρεις ιωνικές στοές. Τότε κτίστηκε και ο περίβολος της ακρόπολης της Δωδώνης, που βρίσκεται βορειότερα, στην κορυφή του λόφου. Η μεγαλύτερη άνθηση του ιερού σημειώθηκε τον 3ο αι. π.Χ., στα χρόνια της βασιλείας του Πύρρου (297-272 π.Χ.), ο οποίος έδωσε στο ιερό μνημειακό χαρακτήρα. Τότε κατασκευάστηκαν οι υπόλοιποι ναοί και τα πιο εντυπωσιακά οικοδομήματα, όπως το θέατρο, το βουλευτήριο, το πρυτανείο και το στάδιο, όπου τελούνταν τα Νάια, αγώνες προς τιμή του Δία. Ο χώρος καταστράφηκε το 219 π.Χ. από τους Αιτωλούς, αλλά ανοικοδομήθηκε και λειτούργησε μέχρι το 167 π.Χ., οπότε καταστράφηκε από τους Ρωμαίους. Νέες καταστροφές προκλήθηκαν στο ιερό το 88 π.Χ. από το Μιθριδάτη ΣΤ΄ Ευπάτορα, ηγεμόνα της σατραπείας του Πόντου, και τους Θράκες πολεμιστές του. Το ιερό λειτούργησε με άλλο χαρακτήρα κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους, ενώ το θέατρό του μετατράπηκε σε αρένα, την οποία επισκέφθηκε ο αυτοκράτορας Αδριανός γύρω στο 132 μ.Χ. Το μαντείο και οι γιορτές προς τιμή του Δία συνέχισαν να προσελκύουν τους πιστούς μέχρι τον 4ο αι. μ.Χ., όταν η αρχαία λατρεία αντικαταστάθηκε από το Χριστιανισμό και στο χώρο του ιερού οικοδομήθηκαν χριστιανικές βασιλικές, ενώ η ιερή βελανιδιά κόπηκε.

Οι πρώτες ανασκαφές στο χώρο έγιναν το 1875 από τον Κ. Καραπάνο, επιβεβαίωσαν τη θέση του ιερού και απέδωσαν πολυάριθμα ευρήματα. Η επόμενη σύντομη ανασκαφική έρευνα πραγματοποιήθηκε από την Αρχαιολογική Εταιρεία μετά το 1913 υπό τη διεύθυνση του Γ. Σωτηριάδη, αλλά διακόπηκε από τα γεγονότα του 1921. Οι έρευνες συνεχίστηκαν από τον Δ. Ευαγγελίδη στο διάστημα 1929-1932. Οι νεότερες συστηματικές ανασκαφές ξεκίνησαν στη δεκαετία του 1950 υπό τη διεύθυνση των Δ. Ευαγγελίδη και Σ. Δάκαρη και μετά το θάνατο του Ευαγγελίδη το 1959, συνεχίστηκαν από το Σ. Δάκαρη. Από το 1981 και εξής η έρευνα στο χώρο πραγματοποιείται υπό την αιγίδα της Αρχαιολογικής Εταιρείας με συγχρηματοδότηση του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Συστηματικές εργασίες στερέωσης και αναστήλωσης του θεάτρου, του σταδίου και των λοιπών μνημείων, βασισμένες σε μελέτη του αρχιτέκτονα Β. Χαρίση, ξεκίνησαν μετά το 1961 με πιστώσεις της Αρχαιολογικής Εταιρείας και του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων. Μέχρι το 1975 είχε αναστηλωθεί το μεγαλύτερο μέρος του θεάτρου εκτός από το τρίτο διάζωμα και κάποια άλλα τμήματα και σήμερα το μνημείο χρησιμοποιείται για θεατρικές παραστάσεις.

Ο αρχαιολογικός χώρος της Δωδώνης περιλαμβάνει το ιερό του Δία, που βρίσκεται στους πρόποδες του λόφου και ορίζεται από περίβολο, και την ακρόπολη του οικισμού, που καταλαμβάνει την κορυφή του λόφου. Το ιερό, παρά τη σημασία του, δεν εμφανίζει πλούσια οικοδομική δραστηριότητα. Για μεγάλο χρονικό διάστημα λειτουργούσε ως υπαίθριο, με έναν απλό οικό για τις ανάγκες της λατρείας. Αυξημένη οικοδομική δραστηριότητα παρατηρείται από τα τέλη του 4ου αι. π.Χ. και κυρίως στον 3ο αι. π.Χ., με την κατασκευή μεγάλων κτηρίων, τα ερείπια των οποίων είναι σήμερα κυρίως ορατά.

Το ιερό ορίζεται από περίβολο, που στην ανατολική πλευρά αποτελεί συνέχεια του περιβόλου της ακρόπολης. Στην ανατολική πλευρά ήταν και η είσοδος του. Δίπλα της βρίσκονται ο δωρικός ναός και ο βωμός του Ηρακλή (κτήριο Α) και οι δύο μικροί ιωνικοί ναοί της Διώνης, συζύγου του Δία, ο αρχαίος (κτήριο Γ) και ο νέος (κτήριο Θ), ο οποίος κτίστηκε μετά την καταστροφή του πρώτου από τους Αιτωλούς. Επάνω στο βόρειο τμήμα του ναού του Ηρακλή σώζονται τα ερείπια μιας βασιλικής, που παρουσιάζουν δύο οικοδομικές φάσεις. Στα δυτικά των αρχαίων ναών δεσπόζει το σημαντικότερο κτίσμα του ιερού, η Ιερά Οικία ή ναός του Δία (κτήριο Ε1), τετράγωνο οικοδόμημα με τέσσερις τουλάχιστον οικοδομικές φάσεις. Ο πρώτος μικρός ναός κτίστηκε στις αρχές του 4ου αι. π.Χ. και ακολούθησαν επεκτάσεις και διορθωτικές επεμβάσεις του κατά τον 4ο, 3ο και 2ο αι. π.Χ. Το κεντρικό σημείο, στο οποίο βρισκόταν η ιερή βελανιδιά με το ναό του Δία, έκανε μάλλον τον Πausανία να τα χαρακτηρίσει «θέας άξια» (1.17.5). Ο ναός του Δία πλαισιωνόταν στα δυτικά από τους ναούς της Θέμιδος (κτήριο Ζ) και της Αφροδίτης (κτήριο Λ). Βόρεια του ναού της Θέμιδος ο Ευαγγελίδης είχε ανασκάψει παλαιότερα ένα συλημένο κιβωτιόσχημο τάφο, του οποίου ο χρόνος κατασκευής και η σημασία είναι άγνωστα. Νοτιοδυτικά του ναού της Αφροδίτης έχουν επισημανθεί

δύο άλλα οικοδομήματα, πιθανώς ναοί, που δεν έχουν ανασκαφεί (σήμερα δεν είναι ορατά), τα οποία έκλειναν από δυτικά την αμφιθεατρική διάταξη των λατρευτικών κτηρίων. Τα υπόλοιπα οικοδομήματα στο δυτικό μέρος του ιερού παραπέμπουν στη μνημειακή μορφή που απέκτησε ο χώρος στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. με το οικοδομικό πρόγραμμα του Πύρρου. Πρόκειται για το βουλευτήριο (κτήριο E2), όπου συνεδρίαζε το Κοινό των Ηπειρωτών, το πρυτανείο (κτήριο O), το θέατρο και το στάδιο. Μεταξύ βουλευτηρίου και θεάτρου βρισκόταν και η οικία των ιερέων (κτήριο M), το αρχαιότερο κτίσμα του ιερού μετά την ιερή οικία, που χρησίμευε ως κατάλυμα των ιερέων του Δία ή των ηγεμόνων του Κοινού των Μολοσσών.

Βόρεια του ιερού, στην κορυφή του λόφου δεσπόζει η αρχαία ακρόπολη, που φαίνεται ότι χρησίμευε ως καταφύγιο των περιοίκων σε ώρα κινδύνου και ως μόνιμη κατοικία των αρχών, που είχαν την έδρα τους στη Δωδώνη. Η ακρόπολη περιβάλλεται από ισοδομικό τείχος του 4ου αι. π.Χ., με περίμετρο γύρω στα 750 μ., το οποίο κατά διαστήματα ενισχύεται με ορθογώνιους πύργους, ιδίως στη δυτική και βόρεια πλευρά, που ήταν πιο βατές. Είχε μία μεγάλη πύλη στη νοτιοδυτική πλευρά, που επικοινωνούσε απευθείας με το θέατρο και το ιερό, μία μικρότερη στο μέσο του νότιου τείχους, και μία ανατολικά, που οδηγούσε προς την πεδιάδα των Ιωαννίνων. Στην ακρόπολη διακρίνονται μερικά θεμέλια κτηρίων που δεν έχουν ερευνηθεί, όπως και μία υπόγεια δεξαμενή νερού, λαξευμένη στο βράχο, που χρησίμευε για την ύδρευση των κατοίκων σε περίοδο ανάγκης. Η στέγη της δεξαμενής στηριζόταν σε δύο πεσσούς και τα τοιχώματά της καλύπτονταν με υδατοστεγές κονίαμα.

Περίληψη

Τύπος: Αρχαιολογικός χώρος	Χώρα: Greece	Πόλη: Ιωάννινα
----------------------------	--------------	----------------